

TARTU ÜLIKOOL

Usuteaduskond

Kristina Viira

Püha Birgitta visioonidest kui imetegudest

Bakalaureusetöö

Juhendaja: lektor Marju Lepajõe

Tartu 2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. BIRGITA KAASAJA RELIGIOOSSEST TAUSTAST	4
1.1. Naiste positsioon Birgitta kaasajal	6
1.2. Keskaegsed visionäärid	7
2. ROOTSI BIRGITTAST	8
3. "TAEVASED ILMUTUSED"	11
3.1 "Ilmutustest" üldiselt	11
3.2 "Taevaste ilmutuste" struktuurikomponendid.....	13
3.3 "Taevased ilmutused", I raamat	13
3.4 "Taevased ilmutused", II raamat	17
3.5 "Taevased ilmutused", III raamat.....	19
3.6 Kokkuvõtvalt Birgitta visioonidest	23
KOKKUVÕTE	25
KASUTATUD KIRJANDUS	27
SUMMARY	29

SISSEJUHATUS

Lugedes raamatut pühast Birgittast, Lennart Jörälv *„Püha Birgitta: reliikviad ja imeteod“*, tekitas autori kirjapandu minus kahtlusi ja hulgaliselt küsimusi Birgitta imetegude ja pühakuks kinnitamise õiguspärasuse kohta. Nimelt on selles raamatus sageli viidatud tema imetegudele, kuid nende sisu ja ajalooline paikapidavus on jäetud lahti seletamata. Samuti tundus mulle, et rikuti pühakuks tunnistamise kokkuleppelisi reegleid, mis lubas arvata, et tegemist oli suuresti poliitilise otsusega kogukonna majandusliku kasusaamise eesmärgil.

Hoolimata sellest, et mujal maailmas leiab Birgitta ka tänapäeval laialdast käsitlemist, ei ole Eestis tema kohta materjali kerge leida. Ehkki Pirita kloostri on Eesti kirikuloos tähtis roll, ei ole kloostri uurimine toonud huvi Birgitta isiku ja tema ordu vaimsuse vastu, mistõttu on eestikeelset kirjandust Rootsi pühaku kohta väga vähe. Pirita kloostri poolt on välja antud kolm raamatut (kaks Aron Anderssoni ja üks Ruth Rajamaa sulest) ning artikleid on eesti keeles ilmunud vaid tema eluloo (näiteks ajakirjas *Horisont* 5/1996, autor Madli Jürgen) ja Pirita kloostri seonduva kohta. Birgitiinide kloostri ajaloost on kirjutanud bakalaureusetöö Merle Meidla, samuti tegeleb jätkuvalt Pirita kloostri ajaloo uurimisega fil.dr. Ruth Rajamaa.

Käesoleva uurimuse kõige suuremaks raskuseks oli minu vähene võõrkeeleoskus ja sellest tulenevalt Birgittat puudutava ja mulle kättesaadava materjali leidmine. Töö käigus selgus, et vastava uurimuse põhjalikum süvenemine nõuab ladina keele oskust, kuna Birgitta ilmutused ja eluloo raamatud on kirjutatud ladina keeles. Põhjalikuma uurimuse puhul on ladina keele valdamine mõõdapääsmatu, et süveneda allikmaterjalidesse, milleks on püha Birgitta *„Taevalikud ilmutused“* ja tema pihiisade poolt koostatud elulugu *„Vita“* kanoniseerimisprotsessi jaoks.

Minu bakalaureusetöö eesmärgiks on selgitada välja allikmaterjali „The Revelations of St. Birgitta of Sweden: Volume I: Liber Caelestis“, Book I-III põhjal, milles seisnevad tema visioonid, milline on nende ülesehitus ja kas neis leidub viiteid Birgitta imetegudele.

Käesolev töö koosneb kolmest suuremast peatükist ja seitsmest alapeatükist. 1. peatükis toon ära Birgitta kaasasegsele ajastule omase üldise religioosse maailmapildi, alapeatükis 1.1 naiste positsiooni keskaja religioosses pildis ja 1.2 alapeatükis keskaegsete visionääride üldiseloomustuse. 2. peatükk kõneleb Birgittast, tuues ära ülevaate tema elust, kutsumusest ja sõnumist. 3. peatükk keskendub ”Taevastele ilmutustele”, selle üldiseloomustusele ning struktuurile ja kolmele raamatule, mida vaatan iseseisvates alapeatükkides.

Bakalaureusetöö koostamisel kasutan nii ingliskeelset allikmaterjali kui sekundaarkirjandust. Uurimismeetodina kasutan teksti kvalitatiivset analüüsi, eesmärgiga leida visioonide struktuurikomponendid ja sagedasemad motiivid.

1. BIRGITTA KAASAJA RELIGIOOSSEST TAUSTAST

Uurimusele tausta loomiseks visandan käesolevas peatükis pildi keskaegse inimese religioossusest, milles Birgitta elas ja tegutses ning mille vaatlemisel tema kavatsused ja taotlused paremini mõistetakse muutuvad, ehkki tänapäevase ühiskonna liberaalsus ja mõningal määral suurem optimism hingeasjades muudab selle ülesande omajagu keeruliseks. Keskaegse inimese käsitlemine on nii komplitseeritud ja mahukas ülesanne, et lühiajalise puhul on võimalik välja tuua üksnes mõned põhijooned. Järgneva ülevaate keskaja inimesest teen Jacques Le Goffi koostatud koguteose „Keskaja inimene“ põhjal.

Birgitta kaasaegne maailm elas teadmises, et pärast surma saabub kohtumõistmine maiste tegude või tegemata jätmiste eest ning vastavalt otsusele jätkus inimese teekond kas paradiisis või põrgus. Kõigile oli teada kiriku õpetus meelega parandusest viimase vältimiseks. Religioon mõjutas keskaegse maailma igat

aspekti ja seetõttu lähtus ka toonane inimekäsitus religioonist ning selle ülimast väljendusvormist – teoloogiast. Inimene teadis end olevat Jumala loodud olend, kelle olemus, ajalugu ja saatuse oli kirjas Vana Testamendi alguses, loomisloos. Usudogma ja praktika poolt pidevalt vormitud ja piiratud inimene oli tegelikkuses hinge ja keha vastuolude küüsis (Le Goff 2002: 8-12), kus teda kummitas patt. Pahedeks peeti kõrkust (uhkust), ihnust, liigsöömist, lihahimu, viha, kadedust ja laiskust ning nende kujutamisel kasutati hirmuäratavaid allegooriaid ja sümboliseid loomakujutisi.

Siiski polnud pilt nii trööstitu, sest patuse inimese kõrval eksisteeris keskaegses ühiskonnas ka inimeadeali täiuslik kehastus – pühak. Viimane oli vahendaja Jumala ja inimese vahel, kiriku tugisammas ja eeskujus usklikele, olles gildide, linnade ja üleüldse inimesega seotud kogukondade patrooniks. (Le Goff 2002: 30) Pühaku vahendusel ja eestpalvete toel sai loota haigustest tervenemisele, pattude andekssaamisele ja muule abile. Pühakuks võis olla nii mees kui naine. Tingimuseks oli vagalt ja kiiduväärselt elatud elu ning usk, mille eest nii mõnigi oma elu kaotas. Pärast pühaku surma kogusid nende säilmed kuulsust seoses mitmesuguste imetegudega, mis omakorda kinnitasid kaasaegsele ühiskonnale, et tegemist oli tõepoolest olnud pühakuga. (Jörälv 2006: 7) Lisaks pühakute säilmete austamisele muutusid ka nende hauad kiriku jaoks oluliseks, sest taevas olevat pühakut usuti oma maise haua juures viibivat. (Brown 2002: 15)

Selline reliikviate kultus kestis 12. sajandini, mil ettekujutus pühakust hakkas seoses läänemaailma kultuurilise ja religioosse arenguga vaikselt, kuid järjekindlalt muutuma. Reliikviate austamise kõrvale ilmusid elavad inimesed, kellele juba nende eluajal omistati avaliku arvamuse poolt pühakutiitel. Pühak ei tähendanud enam ainult erakordsete privileegidega surnukeha (säilmeid), vaid nüüd oli ta ennekõike oma vagaduses ja kiiduväärsuses elav inimene. (Vauchez 2002: 341)

1.1. Naiste positsioon Birgitta kaasajal

Isegi kui keskaja inimese jaoks eksisteeris kategooria "naine", ei iseloomustatud teda mitte ametialase kuuluvuse, vaid tema keha, soo ja suhete põhjal teatud sotsiaalsete gruppidega. Naist defineeriti kui "abikaasat, leske või neitsit". Ta oli oma pere ja sugukondlike piirangute ohver. Samas hiliskeskajale iseloomulikud katastroofid, mässud, usuline hüsteeria ja maailmalõpu ootus lisasid üllataval kombel naise ellu ka positiivseid muutusi. (Le Goff: 2002: 26) Hiliskeskaja algus tõi naistele tugeva emantsipatsiooni vajaduse, mille tulemusel arendasid nad välja uue, nn poolreligioosse eluvormi. Ehkki see orienteerus küll kloostrielu normidele, piirdus see siiski ainult ajalise vandetöötusega, nõudmata välismaailmast eraldumist ja jäädes pigem ilmalikult organiseerituks. (Dinzelbacher 2004: 21)

Paljud neist naistest, keda ajalugu mäletab kui „pühakuid“ või „müstikuid“, elasid XIII-XIV sajandil just sellises sotsiokultuurilises situatsioonis – uudses *modus vivendi*’s, mis oli ühteaegu endisest enam kollektiivne, kuivõrd haaras paljusid inimesi, kuid olles samas oluliselt individuaalsem ja privaatsem, kuna usuti isiklikku suhtesse Jeesusega, kelle läbi lunastust pälvida. Lisaks Jeesusele oli äärmiselt oluline ka Neitsi Maarja figuur – eeskujuks kõigile naistele, sest neitsitel oli palju rohkem lootust lunastusele. Seetõttu võib öelda, et naise võim seisnes vooruslikkuses ja üleolek neitsilikkuses. Maarjat vastandati jõuliselt Eeva patustamisele. Neile, kes soovisid saada Jeesuse müstiliseks mõrsjaks ja saavutada hingelunastust, seati eeltingimuseks moraalne eluviis ja võimalik pühaklikkus. Pühaks eluviisiks oli tee, mida naised praktiseerisid juba algkristluses, kuid mis vahepeal oli soiku jäänud- nn müstitsismi tee, kus ühtsus Jumalaga ei tulnud mitte niivõrd raamatute vahendusel, vaid otsesemalt palvetest, meditatsioonist ja visioonidest. (Laanpere 2008: 48)

1.2. Keskaegsed visionäärid

Kõikvõimalike ilmutuste, visioonide ja tähenduslike unenägude kirjeldusi võib keskaja kirjalikest allikatest leida tuhandete kaupa. Tavajuhtudel said inimestele visioonid osaks kas täiesti ootamatult – sel juhul oli tagajärjeks sageli põhjalik elumuutus vagaduse poole – või vastupidi, pikaajaliste vaimulike harjutuste, meditatsiooni ja palvete tulemusel saavutatud ekstaasiseisundis. (Ruut 2004: 17) Keskaegse visionääri jaoks on lood olulised. Nad esitavad oma ilmutused lugudena, kuid juhtub ka seda, et koos pihisadega luuakse lugu visionäärist ja tema elust endast. Oma jutustustes esitavad nad kujundeid ja kontseptsioone, mille nende ühiskond neile on andnud ning eesmärgiks on anda tähendus asjadele, jumalikele ilmutustele, mille nad on saanud; samuti selleks, et aidata kuulajaskonnal aru saada jumalikust sissetungist inimlikku sfääri. (Voaden 2001: 135)

Visionäärseks jutustuseks on ilmutuse või nägemuse salvestamine, sageli on see segatud peegelduste ja detailidega visionääri enda elu ja olu kohta, milles ilmutus saadakse ja kirja pannakse. Ilmutused, mis kujutavad lapsepõlve, mõjutavad keskaegsetes jutustustes nii mehi kui naisi; näiteks Birgitta koges oma esimest visiooni Neitsi Maarjast 6-aastasena, kui nägi nägemust naisest, kes pakkus oma käes olevat krooni Birgittale. Üks ilmne ja samas oluline erinevus mees- ning naissoost visionääride vahel on see, et kui mehed meenutavad harva oma lapsepõlve, siis naised seevastu kasutavad lapsepõlve temaatikat oma ilmutustes järjepidevalt (Voaden 2001: 141). Pildi loomine visionäärist nii jutustustes kui *vita's* on loodud selleks, et rahuldada valitsevaid kultuurilisi ootusi pühaduse ja soo kohta ning viis, millega lapsepõlve kujutatakse, on oluliseks faktoriks selles loomisprotsessis. Mõnikord on lapsepõlvega seotud lood lisatud ilmutuste juurde, kuid vahel esitatakse neid ka iseseisvate töödena, kuid mõlemal juhul on eesmärk üks – luua pilt visionääri vagadusest ja pühadusest ning kinnitada tema staatust Jumala eestkõnelejana. (Voaden 2001: 140)

2. ROOTSI BIRGITTAST

Birgitta sündis 1303. aasta paiku Upplandis Finsta mõisas. Tema isa Birger Persson oli Upplandi kohtunik (tuntud kui üks Upplandi seadustekogu koostaja) ja Birgitta ema Ingeborg Bengsdotter pärines samuti mõjukast ja jõukast seadusemeeste suguvõsast, millel oli otseseid sugulussidemeid kuningakojaga. Birgitta ema suri, kui tüdruk oli üheteistkümnene aastane ja ta saadeti elama oma tädi juurde Aspanäsi mõisa, mis asus Sommeni järve ääres Östergötlandis. Kolmeteistkümnene aastaselt abiellus Birgitta kaheksateistaase Ulf Gudmarssoniga, Västergötlandi kohtuniku pojaga. Noorpaar asus elama Ulvåsa mõisa. Birgitta sünnitas 8 last, neli poega ja neli tütart. (Jörälv 2006: 17-23)

Ruth Rajamaa kirjutab oma artiklis "Püha Birgitta elutee", et Birgitta, kes oli küll mõisaproua, ilmutas suurt huvi ka raamatute vastu. 1330. aastate alguses, olles kuninganna Blanka õpetajanna, tutvus ta rüütlikirjanduse ja -luulega. Tema elu aadlidaamina oli tõenäoliselt suurejooneline, kuid oma hilisemas elujärgus Roomas elades laitis Birgitta oma Ulvåsal elatud ilmaliku elu täielikult maha. (Rajamaa 2006: 9) 1341. aastal võtsid Birgitta ja Ulf ette palverännaku Santiago de Compostelasse. Jõudnud tagasi koju, asusid nad elama Alvastra kloostriks, kus Birgitta tutvus magister Mathiasega (Mats Övedsson – silmapaistvamaid Rootsi keskaegseid teolooge), kellest sai hiljem üks tema pihhiisadest. Ulfi surm 1344. aastal oli pöördepunktiks Birgitta elus ning tema enda maine teekond lõppes Roomas 23.07.1373. (Jörälv 2006: 11-27)

Birgitta oli karismaatik ning tema võime sisaldas nii visionäärsust kui oskust seda praktikas teostada. Kriisid ja raskused ainult tugevdasid tema tahtejõudu ning vaimset iseseisvust. Tema tegutsemine tugines alati oma visioonidele ja tema lõplikuks eesmärgiks oli hingede lunastus. Birgitta pihhiisad iseloomustavad Birgittat kui Jumala poolt valitud naist, kes vastas Jumala kutsele ja kellele Püha

Vaimu poolt anti ilmutuste kaudu armuannid. Birgitta pihhiisa magister Mathias oma proloogis *Stupor et mirabilia* toob kuus väidet paavstile Birgitta imelisuse kohta, mis viitavad sellele, et Birgitta on Jumala poolt väljavalitu. Esmaseks tõestuseks peab magister Mathias Birgitta ilmutusi, põhjendades nende õigsust sellega, et Birgitta ei olnud võimeline oma harimatusest ja vaimu piiratusest neid ise välja mõtlema. Teiseks imeteoks peab magister Mathias seda, et Alvastra kloostri prior Petrus Olavi, kes esialgu ei olnud huvitatud Birgitta sekretäriks hakkamisest, muutis meelt, kui sai aru oma haigestumise põhjusest. Kolmandaks ja neljandaks tõestuseks peab magister Mathias demonite välja ajamist Birgitta poolt. Esimene sündmus leidis aset Östergötlandis kahe tunnistaja juuresolekul. Teisel korral oli demonite väljaajamise tunnistajaks kolm inimest. Viiendaks tõestuseks oli olnud juhus, kus Birgittal õnnestus kerglaste elukommetega naise meeleparanduse saavutamine. Kuuendaks tõestuseks oli mitmete Rootsi suurmeeste muutus, kui nad pärast Birgitta sõnumite kuulmist tegid kardinaalse muutuse oma elus paremuse poole. (Furhaugen 1990: 54)

Roomakatoliku kirikus oli paavsti poolt pühakukskuulutamise tingimuseks eriline Kristluse järgimine ja heroiline vooruslikkus (Ruut 2004: 23) Ehk on see põhjus, miks Birgitta laskus vahel oma tegemistes ja seisukohtades äärmustesse. Arvestades ajastu lõhenemist, on samas ka mõistetav tema soov saavutada erinevate seisuste üksmeel ning paavsti ja keisri lepitamine. Oma ilmutustega püüdis ta paljastada inimeste (trööstitut) olukorda ja selgitada Jumala varjatud müsteeriume. Oma ilmutustes näitab ta, et inimkonna kannatused ja tulevased katastroofid paneb toime Saatan Jumala nimel. Samuti rõhutab ta naiste tähtsust Jumala plaanides, mida näidatakse Jumala enda kaudu, valides selleks Neitsi Maarja ja Birgitta enese. Neitsi Maarja aupastessee tõstmine oli väga oluline samm selle raamistiku loomiseks ning voorused nagu alandlikkus ja kuulekus tegid Maarjast kõige armastatuma isiku kogu universumis. Tänu neile omadustele sai ka võimalikuks Birgitta kui tundmatu ja harimatu lesknaise valimine Jumala plaanidesse inimkonna pöördumise nimel. Birgitta rõhutab oma ilmutustes enda väärtusetust ja teab, et tema võimed mängisid valikul vähe rolli. (Jelsma 1986: 171)

Birgitta kriitiline enesepilt ja teadlikkus endast kui naisest annab tooni ja teema paljudele tema ilmutustele ja tema kujutlused muretsevad sagedasti eriti naiste asjade pärast, alustades sünnituse ja majapidamistöödega kuni laste hariduse ja kõögiretseptideni. Olles avaliku elu tegelane, oma koduste huvide ja muredega, ühendab ja ülendab ta piirid naistele lubatud arvamuse avaldamise vahel, muutes tihti füüsilise või emaliku pildi spirituaalseks pildiks. Siiski ei näita ta oma huvi liialt naistekesksena, vaid võtab käsitluse alla ka teemasid, mis kuulusid meeste valdkonda. Tema kirjutistes ei ole näha naistele omast alaväärsustunnet meeste suhtes, samas kirjalikud allikad rõhutavad alati hoolikalt, et ta säilitas oma naiseliku alandlikkuse, pöördudes mitte kunagi otse publiku poole, vaid suheldes avalikkusega meessoost nõuandjate vahendusel. Kui maistes asjades tõmbab ta eristava joone naiste ja meeste vastastikuste rollide vahele, siis nende spirituaalsetes rollides ei tee ta sellist eristust ning võtab omaks suhtumise, mille järgi mõlemad sood on võrdsed, rõhutades alati indiviidi sisemist tahet saavutada lunastus. (Searby, Morris 2006: 9)

Birgitta on enimini apokalüptiline pruut –*Canalis Spiritus Sancti*, Püha Vaimu kanal, mis tähendab, et Birgitta ei pidanud ennast passiivseks tunnistajaks, vaid taevaliku sõnumi vahendajaks. Toetudes Johannese Ilmutusraamatule, üritas ta olla üks nendest prohvetitest, kellest on selles raamatus on juttu. (Rajamaa 2006: 77) Anders Plitz on kirjeldanud tema müstilist tundeseisundit: „Birgitta puhul ei ole ilmutusprotsess ainult teatud deliiriumivorm, vaid on vaimne aktiivsus kõrgeimal võimalikul intellektuaalsel tasemel, lähedases kontaktis Piibli tekstiga. Birgitta, olles vastuvõtlik, sai peamiselt piibellikest apokalüptilistest jutustustest muljete tulva, mis vallutasid ta kujutlusvõime. (Searby, Morris 2006: 6)

Oma ilmutused sai ta sõnumitena, enamik neist pigem hoolika mediteerimise kui spontaanse müstilise purske tulemusena. (Nieuwland 1995: 306) Meditatsioon Kristuse kannatuse üle oli Birgitta vaimuliku elu peateema. Tema vaimusilmas oli ristilöödud ja kannatav Lunastaja justkui isiklik süüdistus omaenda hoolimatuse ja puuduste vastu, süüdistus kogu ümbritseva maailma vastu, kus egoism, vägivald ja armastuse käsust üleastumine tekitavad pidevalt uusi haavu piinatud õnnistegijale. (Aron 1995: 22)

3. "TAEVASED ILMUTUSED"

3.1 "Ilmutustest" üldiselt

Birgitta biograafilise materjali moodustavad enam kui 700 ilmutust. Ilmutuste kirjapaneku protseduuri on täielikult kirjeldatud „*Vita`s*“, mis on kirjutatud mõni aeg pärast Birgitta surma: „...sõnad, mis anti talle Jumala poolt, kirjutas ta üles oma emakeeles oma käega, kui tundis end hästi, ja tal olime meie, tema pihisad, kes tõlkisid need väga täpselt ja ustavalt ladina keelde. Seejärel kuulas ta tõlget koos oma kirjutistega, et teha kindlaks, et ühtki sõna poleks lisatud ega ära jäetud, vaid kirjas oleks kõik see, mida ta täpselt kuulis ja oli näinud oma jumalikus nägemuses. Kui ta aga oli liiga nõrk, kutsus ta oma pihisa ja veel ühe kirjatoimetaja ning pühendas end suure Jumala vastu suunatud armuga, vahel ka pisaratega Jumalale. Vahel kõneles ta sõnu oma emakeeles, pinges, ekstaatilises transiseisundis, nagu loeks ta raamatust; seejärel dikteeris pihisa need sõnad ladina keeles kirjatoimetajale ja tema kirjutas need üles. Kui sõnad olid kirja pandud, soovis Birgitta kirja pandut väga hoolikalt ja tähelepanelikult kuulata.” (Morris 1999: 3)

Oma keelekasutuses sisaldavad visioonid segu kulunud leierdustest. Need on sageli lihtsad, igapäevased sündmused, mis annavad spontaanse võimaluse pihtimiseks ning eneseanalüüsiks. Birgitta kanoniseerimise tõttu on Birgitta visioonid töödeldud kohusetundlike pihisade poolt ja sel põhjusel võib olla keeruline kuulda pühaku originaalütlust. Ilmutuste redigeerimisprotsessis oli väikseima toimetajate huviga ilmutustel vähem võimalusi saada avaldatud ning seepärast valitseb ebaühtlus ka toimetusliku aktiivsuse puhul, mis omakorda raskendab tõlgendamist. Tõlgendamise protsess on keeruline ka asjaolu tõttu, et ilmutused sisaldavad harva olukorraga seotud detaile, mis arvestaks kuupäeva, kohta ja asjasse puutuvaid isikuid. Allikmaterjalid ei kata Birgitta elu kõiki tahke,

vaid toovad üldjoontes esile tema spirituaalsed ja moraalsed tunnusjooned, nagu neid tajuvad tema biograafid ning tuttavad, kes püüavad selgitada pühaduse mõistet. (Morris 1999: 10-11)

Birgitta visioonidel oli prohvetlikult manitsev ja kontrolliv toon. Birgitta jäi üldiselt oma visioonides lähedaseks igapäeva tundmustele ja oludele. Tundub, et tal ei olnud mingeid raskusi saavutamaks täielikku vaimset süvenemist. Ta veetis palju aega palvetades, mediteerides ning ekstaasi seisundis; paljud ilmutused kõiguvad nende seisundite vahel. Tema askeetluse märksõnadeks olid – pisarad, lihasuretamine ning enesepiitsutamine. Mõned Birgitta ilmutustest on selgelt intellektuaalsed välgatused, mille sisu ja tähendus on esmasel lugemisel ehk mõistetav, kuid ei pruugi seda olla teisel katsel. Heli ja pilt on mõttelise vaidluse projektsioon sellest, mida ta kuuleb ja näeb. Tavaliselt on teemad vormis, kus detailid ja metafoorsed kujundid esitatakse elavalt, kuid mille mõte ei ole alati selge.

Kui Birgitta äratati oma nägemustest, säilitas ta alati selge mälestuse sellest, mida ta nägi ja pidas visiooni tähtsaks isegi siis kui ta ka alati seda ei mõistnud. Koostöös oma pihisadega lisati esmalt tihti arusaamatule visioonile juurde ka tõlgendus, vahel tehti katseid uurida nägemust edasi. Mõned ilmutuste teemad korduvad, kuid on kas sama sõnastuse või siis stilistilise uuendusega või siis pakuti välja hoopis uus tõlgendus samast visuaalsest kujundist. (Searby, Morris 2006: 8)

Olles "kanal", on ta volitatud olema Kristuse sõna vahendaja, meedium inimkonnale, lunastamaks neid. Olles valitud "kanaliks" ja "pruudiks", on ta seega Jumala sõnumi vahendajaks maapeal, ning seeläbi on tal õigus teha ennast kuuldavaks ja rääkida julgelt oma ajastut rõhuvatel teemadel. Tema populaarsust saab osaliselt põhjendada sellega, et ta oskas panna sõnadesse seda, mida teised kuulda tahtsid. Inimesed otsisid süsteemselt tema ennustustest sõnumit, et reformida ühiskonda; tema sõnumeid kasutati ka aastakümneid pärast Birgitta surma, tuvastamaks oma aja ebakindlusi.

3.2. "Taevaste ilmutuste" struktuurikomponendid

Ilmutusi individuaalselt vaadates on neil lihtne struktuur. Tavaliselt seonduvad nad Birgittaga Issanda, Neitsi Maarja või mõne teise taevase „asuka“ kaudu, aegajalt Jumala või teise pühakuga. Visioonid algavad vormellausetega, näiteks „Jumalaema rääkis oma Pojaga“, „Poeg rääkis oma Mõrsjaga“, „Neitsi sõnad tütrele“. Sagedasti muutub kõne dialoogiks, kus Birgitta satub nii sõbra, mõrsja, tütre kui ka usaldusisiku rolli. Igas ilmutuses toimub üleminek väljendusviisis, nagu näiteks liikumine kirjeldavalt pildilt metafoorilise tõlgenduse juurde, mõnikord lõppedes kokkuvõtte uuestiesitamisega, väljendades sellega koos moraalsel rangust ja hoiatust. Veelgi enam, ilmutuses küsimuse all olev teema või kujutus võib korduda ka järgnevas ilmutuses. Paljud neist on esitatud dialoogi vormis ja neis on isiklik lähedane mõõde, kus Kristus või Neitsi näivad tihti mõrsja küsimusi ette arvavat või tema mõtteid lugevat.

Ilmutuste kirjalik vormistus on ühtlase struktuuriga: iga peatükk algab pealkirjaga, järgneb visiooni lühikokkuvõtte ja hargneb siis laiali alapunktideks, mis seletavad lahti visioonis kajastuvad sümbolid ja annavad seletuse visioonile. Visioonides on üldiselt selgelt eristatavad Jumala, Issanda, Neitsi, inglite, pühakute kui ka Birgitta enda sõnad.

Ilmutused on kirjutatud igapäevases kõnekeele stiilis, tuues sageli kujundlikke näiteid majapidamisest ja igapäeva toimingutest.

3.3 "Taevased ilmutused", I raamat

Birgitta „Taevaste ilmutuste“ I raamat sisaldab ilmutusi, mis oli saadud ja üles kirjutatud Rootsis, Birgitta kutsumuse varasemal perioodil ajavahemikul 1344-1349.

See ilmutuste kogu oli koostatud tõenäoliselt algselt magister Mathiase poolt, kes esitas need koos teiste samasse dateerimisega jäävate tekstidega komisjonile, mis kutsuti kokku, tõendamaks tekstide autoriteetsust. (Searby, Morris 2006: 41)

Komisjoni liikmed peapiiskop Hemming Nicholai juhtimisel, kes Birgitta visioonide autentsust hindama asusid, olid Linköpingi Petrus Tyrgill, Thomas Växjöst, Turu Hemming, lisaks veel magister Mathias ja prior Petrus Alvastrast. Komisjon andis oma tunnustuse Birgitta ilmutuslikele sõnumitele ja tõenäoliselt aastal 1348 edastati valik ilmutusi delegatsiooniga paavstile Avignoni. Delegatsiooni juhtis piiskop Hemming ning temaga liitus ka prior Petrus. Delegatsiooni saatmise osaliseks eesmärgiks peetakse paavsti tunnustuse saamist varaseimale ilmutustele magister Mathias väljaandes. (Searby, Morris 2006: 41) Visiooni oma ilmutuste avalikuks tegemisest sai Birgitta Issandalt (I 52:8), kes nõuab, et Birgitta sõber peab hoolitsema selle eest, et Issanda sõnad kirja pandaks ja kõrgematele vaimulikele esitataks. Samas raamatus on ka nõu andev ilmutus (I 53:24) Birgittale, kuidas oma ilmutusi levitada.

Ilmutuste I raamat koosneb 60 peatükist, lisaks on raamatule kirjutanud proloogi, *Stupor et mirabilia* magister Mathias. Suuremale osale selles raamatus olevatele ilmutustele on dateeringuks märgitud 1340. aastaid, peatükkidele 17 ja 18 on ilmutuste ajaks Birgitta varane lesepõlv Alvastras (Ulf Gudmarsson sureb Alvastra kloostri aastal 1344). I raamatu peatükk 2:4 viitab visioonidele, mille Birgitta on saanud pärast abikaasa Ulfi surma, kui ta oli neljakümnendate eluaastate alguses ning sai vastuse oma palvetele, soovides olla Kristuse pruut.

Selles raamatus on domineerivaks Jeesuse sõnad mõrsjale 28 korda, millele lisanduvad Jeesuse sõnad tütrele kaks korda esimestes peatükkides, üks kord esineb ka lühike mõrsja ja Jeesuse vaheline vestlus küsimuse-vastuse vormis (32:2). Ristija Johannes pöördub mõrsja poole ühe korra (31:2). Jumal ja ingel räägivad mõrsjaga kumbki üks kord. Neitsi Maarja pöördub oma Poja mõrsja poole kaheksa korda, millele lisanduvad Neitsi pöördumised oma tütre poole kuuel korral. Neitsi ja Poeg vestlevad omavahel kaheksa, inglid ja Jeesus kaks korda. Jumal räägib ilmutustes viiel juhul, lisaks ka Jumala ja pühaku vaheline dialoog. Püha Laurentius võtab sõna ühe korra, viidates oma karsklusele ja voorustele (23:17). Dialoog Isa ja Poja vahel ning Jeesuse kõne ilma vestluskaaslaseta esinevad ühekordselt; Issand vestleb apostlitega kaks korda.

Jumala sõnad prohvetitele ja rüvedatele hingedele üks kord ning lisaks pöördub Jumal oma ema poole ühel korral. Inglise ülistus esineb samuti üks kord.

I raamatus visandatakse Birgitta kutsumus uuele elule (I 2:4), mis on vastus Birgitta palvele pärast tema abikaasa surma. Visioonid sisaldavad viiteid pahedest ja neile vastanduvatest voorustest. Vooruste vahendusel on võimalik saavutada lunastus ja igavene elu taevases paradiisis Jumala lähedal. Ilmutuste läbivaks teemaks ongi pahede ja vooruste kirjeldamine erinevate kujundite ja mõistukõnede abil, viidates vajadusele inimese meelsuse muutuseks ja enesekontrolli tähtsust. Pahed, mida sageli erinevates vormingutes mainitakse, on uhkus (kõrkus), rikkus, naudingud, ihad ja aplus. Neile vastanduvad alandlikkus, vaesus, kuulekus ja usk. Pahede (või vooruste) värvirikkale kirjeldusele järgneb selgitus ja karistus (vooruse puhul kingitus), mis patule järgneb. Näitena toon 17. peatüki, kus kirjeldatakse uhket ja aplat inimest. Antud visioonis on Jumala vaenlane uhke inimene ja teda kirjeldatakse kui kotkast, kes lendab taevas teiste lindude kohal; ta on ka nagu linnukütt, kes mängib pigiga kaetud vilepilli ja mille meeldiva heli peale lendavad linnud torusse ja jäävad pigi külge kinni; ta on ka nagu võitleja, kes tahab alati võidelda. Neile kirjeldustele uhkest inimesest jätkub visioonis selgitus, mis annab tõlgenduse kotkale, linnukütile ja võitlejale. Kotkaga võrreldakse uhket inimest, sest kotkas ei talu kui keegi temast kõrgemal on, sisuliselt sama selgitus antakse ka võitlejale, kuna võitleja tahab alati olla esimene. Linnukütt samastatakse ahvatlusega, mis enda juurde meelitab oma magusate sõnade ning lubadustega.

Vooruslikkuse sünonüümideks on näiteks peatükis 31 (milles Ristija Johannes ülistab Neitsi Maarjat) liiliad ja kalliskivid. Neitsi Maarja räägib ilmutuses I 42 ise omaenda voorustest, milleks on alandlikkus, sõnakuulelikkus ja ligimesearmastus ning tasu, mida ta nende vooruste eest sai. Neitsi Maarjat armastatakse võrrelda Birgitta visioonides lillena (nt I 51), nimetades teda ka vooruste oruks oma suure alandlikkusega, mida ta omas, võrreldes teiste inimestega.

Birgittal esineb kahtlusi nii oma visioonide õigsuses kui ka oma vaimses arengus edasi liikumises, sellele kahtlusele antakse vastus ja õpetus heade ning halbade mõtete (-vaimude) äratundmiseks ja rõhutatakse vajadust endasse süveneda, et

tunnetada ära õige ja hea, seega kõik vastused on olemas inimese südametunnistuses (I 22, I 54). Kuna vooruse alandlikkuse rõhutamine esineb väga mitmetes Birgitta ilmutustes, siis on võimalik, et tegemist on Birgitta enda sisekaemuses esile kerkiva probleemiga. Ühes neist (I 12) saab Birgitta kinnituse oma pahele, mis on takistuseks tema arengul. Uhkus on pahe, mida selles visioonis käsitletakse. Dialoog toimub ingli ja Jeesuse vahel: ingel palub Birgitta eest (ka I 36 palub Birgitta kaitseingel talle Jeesuse käest halastust - kuid selles ilmutuses on kasutusel näitlik mõistukõne). Palve sisuks on Jumala halastus ja vahend, millega Birgitta oma pahest vabaneks. Antud juhul on lahenduseks Birgitta enesepiitsutamise vajadus. Neitsi Maarja õpetab Birgittat palvetama (I 8) ja selles ilmutuses selgitatakse sagedase pihilkäimise vajadust ning õige moraalsuse omamist. Birgittale on enesesse süüvimisel ja oma südametunnistuse uurimisel abiks nii Jeesus, Neitsi kui ka inglid ning pühakud, kes annavad muret tekitavatele küsimustele vastuseid.

Birgitta askeetlus tähendab oma ihade ohjeldamist ning mõõdukust kõiges, nii toitumises, magamises kui ka sõnavõttudes. Sekkumine teiste vestlusesse on üks pattudest, millele viidatakse peatükis I 13:5, kus kirjeldatakse teiste vestlusesse sekkumist demoni ja vibuküti abil. Visioonides kirjeldatakse ka erinevaid inimtüüpe (I 41, I 45), nende uskumusi ja ellusuhtumist, kirjeldades olukordi ja tuues näiteid nende valikute tagajärgedest. Vilksamisi mainitakse ilmutuses kloostrikorra ideid (I 18) ja ka rüütliseisust (I 6), mille mõte antud visioonis on vaimne. Jooksvalt läbib ilmutusi alatoon allakäinud kristlusest, mille reformimine on vajalik, alustades indiviidi (Birgitta) tasandilt.

Kokkuvõtvalt võiks öelda, et kuigi ”Taevaste ilmutuste” I raamatus olevad ilmutused on erinevad, on neil kõigil üldiselt üks alatoon - nimelt Jumala headus ja ettenägelikkus, tema halastav loomus. Ilmutuste abil näidatakse, et kõik siin maailmas on Jumala loodud ja kõigil on oma eesmärk ja põhjus. Jumal on halastav ja abistav sellele, kes on valmis oma tahet muutma, oma mõtteid kontrollima, loobuma laiskusest ja mugavusest ning olema oma südames aus ja alandlik. Samuti kannab I raamat endas Birgitta enesekaemuse eesmärki.

3.4. "Taevased ilmutused", II raamat

Birgitta "Taevaste ilmutuste" II raamatu dateerimisajaks on märgitud 1340. aastaid, välja arvatud raamatu viimane peatükk, millele on antud täpne kirjutamise aeg ja koht (2. veebruar 1349, Skara katedraal) ja on ilmutus, milles on võimalik ära tunda isikut, kellele viidatakse. Ilmutuste teine raamat koosneb kolmekümnest peatükist, kuid peatükid on tunduvalt mahukamad kui eelneval raamatul (näiteks peatükis 19 on 101 alapunkti).

Ka II raamatus on domineerivaks Jeesuse sõnad mõrsjale 16 korda. Neitsi pöördub tütre poole 7 korral. Jumal kõneleb oma inglitele ja sõbrale ühel korral, Jumala monoloogi esineb ilmutustes 3 korral. II raamatus on ka dialoog Neitsi, Jeesuse ja saatana vahel. Ühekordselt esineb vestlust Neitsi ja Poja ning mõrsja ja Poja vahel. Ristija Johannes kõneleb mõrsjaga ühel korral. Samuti algavad ilmutused siingi formuleeringutega "mina olen".

II raamat peegeldab Birgitta huvi Rootsi siseküsimuste vastu 1340. aastatel, eriti rüütlite rolli ja funktsiooni ühiskonnas. Raamatu teemad on suuremas kooskõlas kui I raamatus ja selles on mitu järgnevat ilmutust (näiteks 8-9; 24-27), milles on hoitud kindlat teemat või kujutlust. Lisaks rüütlitemaatikale kordab II raamat mõningaid autobiograafilisi teemasid, mis I raamatus esile kerkisid, andes jätkuva kinnituse ilmutuste autentsuse kohta skeptikutele (nt II 28). II raamat on jätk Birgitta eelmisele raamatule, näidates Birgitta arengut. Kui I raamatus oli põhiteemaks inimene ja tema õige vaimsus ning moraalsus, siis selles raamatus võetakse ette ka kaasaegne ühiskond.

Tõenäoliselt oli rüütelkonna temaatika Birgitta elus aktuaalne, sest oma päritolu tõttu puutus ta tahes-tahtmata kokku ka rüütliseisusega. Tema abikaasa, Ulf Gudmarsson löödi rüütliks kusagil 1320. aasta ja 1324. aasta vahel. Birgitta üks tütardest, Märta, abiellus rüütel Sigvid Ribbingiga. Märta ja Sigvidi abielu oli Birgittale vastumeelne väimehe rüütliseisuse tõttu, kuna viimane oli muuhulgas tuntuks saanud laevade kaaperdamise ja riisumisega (Jörälv 2006: 24). Lisaks ka Birgitta enda kaks poega, Karl Ulfsson ja Birger Ulfsson olid rüütlid. Seega Birgitta lähedane kokkupuude oma kaasaja kõrgaadli ja rüütliseisusega andis talle

teadmise ja tundmise rüütlikeisuse tegelikke tagamaade olukorrast. II raamatu 13. ilmutuses annab Birgitta rüütlike pühitsemise rituaali kirjelduse, mis on oma detailirohkuses unikaalne ja mis võib kirjeldada Birgitta poja Karli rüütlike löömist. Ta on paigutanud tseremoonia kirikusse ja kontekstiks on missa, mis peegeldab üldist tava selleaegses Euroopas, erinedes Birgitta kaasaegsest rüütlike pühitsemise rituaalidest Rootsis. Nimelt olid seal tavaks tseremooniad, mis viidi läbi kuninga poolt ja mis olid tavaliselt ühendatud mõne rahvuspühaga ning mis leidsid aset välistes tingimustes ilma tugeva religioosse tagamõtteta. Kuid on väidetud, et kuna Birgitta kirjeldab rituaali sellisel viisil, tähendab see seda, et rituaal oli Rootsi jaoks uudne ning et ta toetas Euroopa tava kasutamist Rootsis. (Searby, Morris 2006: 167) Oma ideaalis näeb Birgitta rüütlik, kelle rüütlikekohustuste seas on ka religioossed vastutused. Birgitta, kuigi korrates rüütlike traditsioonilisi vaimseid eesmärke, rõhutab alati ja mitte üllatavalt oma rolli Kristuse "mõrsjana" ning selle kutsumuse vaimset rolli ning oma üldist seisukohta, et rüütlikud peavad olema Kristuse esimesed ja kõige truamad teenrid, kelle vaimne pühendumus on juhitud nende ilmaliku juhi poolt ning kes peaksid olema valmis kõrvale heitma oma elu kiriku ja usu kaitseks. Ideaalis olid rüütlike kultuurilised, etnilised ning religioossed kohustused. (Searby, Morris 2006: 169)

I raamatu 6. peatükis kirjeldab Jeesus metafoori abil vaimseid rüütlike, kelle missioon on kurjuse vastu võidelda. Käesolevas raamatus 7:17 kõneleb taas Kristus Birgittale oma maise kiriku ilmikutest kaitsjatest, kelle seas olid ka rüütlikud ning nende religioosset rollist kaitsta kirikut. Järgneva peatüki (II 8) visioon jätkab mõistukõnes teemat, kuid siin on rõhuasetus voorustel. Kui rüütlike soovija on vastu võetud rüütlikeisusse, peab ta uskuma Jumalat, olema vaoshoitum kui ta oma senises elus on olnud. Ei tohi hoolida maisest hiilgusest, aust, naudingutest, uhkusest, edevusest ja ihast. Kui ta seda kõike suudab – siis tasuks saab ta Jumalalt igavesti kestva hiilguse ja rõõmu. Samas annab see peatükk ka teistsuguse pildi – mehest, kes jääb oma siseheidluses alla pahedele.

Järgnevad peatükid, näiteks II 11 tulevad tagasi varem kirjeldatud rüütlikemaatika juurde, milles asutakse järjekordselt metafooride abil kirjeldama (metafoorilist kirjeldust vajab visioonides oleva viite alusel Birgitta, kuna ta muidu ei saa

vaimsetest asjadest aru rüütlit, kes suutis vastu panna maistele ahvatlustele ja pälvis tasuks igavese rõõmu ja hiilguse.

Lisaks rüütlitemaatikale võib 10. peatükist leida viite Birgitta kutsumusest (kordused Jumala andidest Birgittale 16, 18, 19), mis kinnitab I raamatu visiooni. See peatükk vihjab ka imeteole, mis Birgitta on korda saatnud Jumala väe abiga. Ja nagu hoolivale Jumalale kohane, kinnitab ta veel kord Birgittale, et ta on andnud talle Vaimu annid, milleks on ligimesearmastus, mis liidab kokku kahtlevad südamed. Jumal on andnud Birgittale mõistmise ja avatud meele, nägemaks vaimseid asju ja kuulmaks seda, mis on Vaimust. Birgitta kutsumuse visioone võib leida ka II 17:44-46, mida kirjeldatakse metafoorilises kõnepruugis ja milles paljastatakse Birgitta kutsumuse eesmärk. Selleks on Birgittal kohustus teavitada inimesi Jumala tahtest ja halastusest, samas meenutades ka Jumala õiglust ja kohtumõistmist.

Kokkuvõtvalt jätkab II raamat I raamatus olnud teemat, korrates Jumala õigluse muutumatut loomust, Jumala headust ja halastust. Näiteks 12:31 kus Jumal kinnitab et ta on õiglane ja halastav, kuid hoiatab, et kui rüütli ei pöördu õige vaimsuse ehk heade eluviiside poole, siis Jumala õiglus on sama liikumatu kui mägi, see põletab kui tuli, on sama hirmuäratav kui torm ja sama järsk kui vibu, milles on sinna vinnatud nool. Ilmutustes on läbiv sõnum rüütlitele, et nad pöördusid tagasi Jumala poole, sest on ebaaus töötada oma usku ja truudust teisele isandale. Samuti nagu eelmises raamatus, on ka siin rüütli kaugenemise põhjuseks uhkus. Jumal kutsub rüütleid tagasi tõelises alandlikkuses (12:40), vastutasuks Jumala poole pöördumisel antakse rüütli meelekindlus, suuremeelsus ja tarkus, et mõista tõelist usku ja Jumalat.

3.5. "Taevased ilmutused", III raamat

III raamatu peamiseks sihtgrupiks on kõrgvaimulikkond. Dateerimisajad on peatükiti varieeruvad. 1340 aastat märgitakse peatükkidele 1-4, 9, 13, 18-19. 1350. aasta Itaalia perioodist on peatükid 20-22, sellele lisanduvad sama aasta peatükid 10-11, 27-29 Rooma dateeringuga. Peatükkidele 6-8 on dateerimisajaks

märgitud 1349-50 Milaano. 12. peatükk on osaliselt kirjutatud Rootsis ja osaliselt 1360. aastal Itaalias. Leidub ka peatükke (14-17) mille dateerimisaeg (1340) on küsitav ja raamatu lõpupoole alates peatükist 23 (välja arvatud peatükid 27, 28 ja 29- neile on antud dateering 1350 Rooma) on dateerimisaeg jäänud täiesti märkimata.

Birgit Klockars on väitnud, et see raamat puudutab perioodi, mil Birgitta lahkus Rootsist, tema esimesi Rooma-aastaid ehk aastaid just enne ja natuke pärast 1350. aastat (Searby, Morris 2006: 253).

III raamatus on domineerivaks Neitsi sõnad mõrsjale 20 korda, millele lisanduvad Neitsi ja mõrsja vahelised dialoogid neljal korral. Jeesus kõneleb mõrsjaga üheksa korda. Pühakud Ambrosius ja Agnes (Agnese ja mõrsja vahel toimusid vestlused) esinevad ilmutustes kumbki kaks korda. Jeesuse ja mõrsja ning Ristija Johannese ja mõrsja vaheline dialoog kumbki ühekordselt. Üks kord vastab Jumal mõrsja palvele (peatükk 23). Ilmutustes nagu 10, 12 ja 30 esinevad sõnad mitmelt vestluspartnerilt, nagu näiteks peatükk 12, kus Birgitta palvetab Jumala poole ja vastused saab ta ilmutuses nii Jumalalt, Neitsilt kui ka püha Agneselt.

Üldine stiil on laialivalguvam, pikem ning ilmetum kui kahes eelmises raamatus, kuigi see on võrdelt rikas oma kujundite poolest. Selles raamatus on ilmutustes viited ajale, näiteks III 17, kus neitsi pöördub mõrsja poole, sõnades, et jätkab "eile" alustatud teemat ja III 14: 2 neitsi räägib mõrsjale, et "poolteist aastat" tagasi (peatüki dateerimisaeg on küsitav, arvatavasti 1340. aastatel) rääkisid Birgittaga üleloomulikud jõud.

Kui ilmutuste I raamatus oli rõhk Birgitta enesesse süüvimise vajadusest, oma kõige salajasemate südamesoppide uurimisest, et neid ausalt vaadelda, teadvustada oma pahesid, tunnistada neid ning andeks paluda koos võimaliku kahju korvamisega edaspidise Jumalale meelepärase elu nimel, siis järgnevad raamatud kannavad need nõuded üle rüütel- ning preesterkonnale. Sisuliselt tähendab see seda, et preesterkonda on vaja kujundada moraalsemaks. III ilmutuste raamatus keskendutaksegi piiskoppidele, andes õpetusi ja soovitusi preesterkonnale ja tuletades meelde kristlikke vooruseid. Birgitta kriitika oli siiski

kirikusisene opositsioon, kiriku õpetustest ja korraldustest ta kõrvale ei kaldunud (Setälä 1999: 169).

Kohe esimeses peatükis saab Birgitta Neitsi Maarjalt sõnumi sellest, kuidas piiskop (vaimulikkond tervikuna) peaks suhtuma oma valitud teesse ning kui oluline on õige suhtumine, karskus ja palve. Rõhutatakse ka palve ja laulu (ülustuslaulu) tähtsust, sest mida kõrgemale inimene vaimulikul hierarhial tõuseb, seda rohkem hiilgust ja au peab ta Jumalale andma. Samas märgitakse ka seda, et ka "vaikiv" süda on Jumalale meelepärane.

Raamatus on vihjeid piiskoppidele (nt 6:8), kes kuulusid kiriku hierarhiasse. Kuningas Magnus Eriksson muutis 1340. aastatel kiriku suuresti poliitiliseks tööriistaks, suurendades sellega oma kontrolli selle maksusüsteemile ja kinnisvarale. 1348. aastal saadeti Avignoni delegatsioon, mis võitis laialdasi privileege kirikule. Uppsala peapiiskop Hemming Nicholai, kes määrati ametisse paavst Clemens VI poolt 1342. aastal, hoidis juhtivat positsiooni Rootsis ja oli tihedalt seotud poliitilistesse afääridesse. Piiskopid, kes talle allusid, jagasid tema võimu väga detsentraliseeritud valdustes ning leidub mitmeid dokumentatsioone kaasaegsete allikate poolt piiskopitooli parandamise tülide kohta. (Searby, Morris 2006: 253-254)

Traditsiooniliselt on ka III raamatu visioonid esitatud metafooridena, milles läbivaks teemaks on eksimused, nende teadvustamine ja õigele, st Jumale meelepärasele teele tagasi tulemine. Neitsi Maarja kirjeldab Birgittale näiteks visioonis III 3 piiskopi igapäevaseid nõudeid (kasutades sümbolina piiskopi mitrat, käsi, lillekimpu, lambaid jne.) näitena moraalseks eluks. Antud visioonist võib leida ka tähelepaneku, et Birgitta kaasaegses ühiskonnas oli probleemiks vaimulike ebaeetiline käitumine. Siin mainitakse, et piiskopi ametit ei tohi oma isiklike huvide pärast ei müüa ega ka kasutada oma võimu, et soovitud ametit saada. Oluline on see, et vaimulik oleks teadlik vastutusest, mida tema amet kaasa toob, vastutusest nii Jumala kui inimeste eest. Samuti ei tohi oma ametit võtta iseenesestmõistetavalt, vaid peab mõtisklema oma ametiga kaasneva üle, st nii ameti enda kui ka selle rolli üle. Ideaalis peaks olema vaimulik selline, kes ei häbene Jumala tõde ja alandlikkust, andes oma tööga kiitust Jumalale ja oma

heatahtlikkuses ulatuma kaugele, et ka kaugel asuv lammas (Birgitta väljend visioonis), kes kuuleb piiskopi laitmatust mainest, tahab teda järgida. Peatükis 7 on toodud näitena püha Ambrosiust, kes oma eluajal oli piiskop. Ambrosiuse näol oli tegemist nõ õige piiskopiga. Ilmutuses kirjeldatakse, et tema süda oli täidetud Jumalaga: ta sõi ja magas mõõdukalt, tema sõnad tervendasid inimeste hingehaavu. Samas suutis ta oma sõnade ja tegudega korrale kutsuda ka neid, kes olid haaratud ihast patustamise järele.

Sama probleem mis on preesterkonnal, on ka kloostri, õigest usust ja õigetest teguviisidest on taganetud. Visioonis III 17 kurdab Neitsi kuidas dominikaani mungad on eemaldunud õigest (lõdvendanud oma reegli ettekirjutusi), püha Dominicuse loodud korraldusest, nõnda et vaid vähesed mungad järgivad seda. Dominicuse järgi, kes armastas Jeesust täielikult ja oli talle igati meelepärane, ei olnud uhkus, aplus ja lihalikud himud midagi, millega Jumalale rõõmu valmistada. Oma palvete vastusena sai ta inspireeriva mõtte, mille järgi võitlemiseks nende pahede vastu peaks ta moodustama oma ordu. Ordu, milles püha mees astuks vastu kolme voorusega (alandlikkus, karskus, distsipliin) kolmele maailma kurjusele (uhkus, aplus, ihad). Ta leidis, et ahnuse vastu aitab see, kui loobutakse kõigest mis inimesel on, jättes alles ainult hädavajaliku. Uhkuse vastu aitab alandlikkus ning lihtsus. Ihu põhjatu apluse vastu pakutakse karskust ja iha vastu distsipliini mõtetes.

Ilmutustes kohtab ka püha Benedictust (III 20), keda kirjeldatakse kui meest, kes oli täidetud Püha Vaimuga. Ta oli inimene, kes asetas kõige ette ligimesearmastuse ja sundis oma keha teenima oma hinge. Pühast Vaimust täidetuna sai ta inspiratsiooni luua uus kord, mille läbi on paljud inimesed saavutanud sama täiuse kui ta ise.

Viited Birgitta kaasaja mungaordude probleemidele, samuti ka Birgittale visioonides kajastuvad ideed (nt I 18, kus kasutakse maja sümbolit, kirjeldamaks õiget vaimsust) võisid olla ideeks oma birgitiini ordu ja reeglistiku loomiseks. Birgitta kriitika oma kaasaja ühiskonna moraalsest allakäigust ja visioonid omandasid ainulaadse prohvetliku staatuse (Fanous 2011: 252).

3.6. Kokkuvõtvalt Birgitta visioonidest

„Taevaste ilmutuste“ I-III raamatu põhjal võib väita, et otseseid viiteid imetegudele tänapäeva inimese mõistes ei esine (välja arvatud II 34). Samas kui võtta aluseks Uue Testamendi 1Kr 12:4-11, kus Jumal annab teada milliseid ande ta oma Püha Vaimust jagab, siis võib väita, et Birgitta „Taevaste ilmutuste“ raamatud I-III kubisevad imetegudest.

Birgitta sai oma erilisuses Jumalalt Vaimu annid, et mõista ja kuulda Jumala tahtet ja leida seoseid ning väljendada neid, osutades kaasaegse ühiskonna valupunktidele. Birgitta imeteod seisnevadki tema vaimuannis võtta vastu visioone ja nende laiahaardelisuses, millega tema ilmutused puudutasid nii üksikindi kui keskaegse ühiskonna juhtivate kihtide esindajaid.

Birgitta pühadus on kinnitatav tema erilise kirglikkusega Jumala tahte väljendamisel, oma täielikust haaratusest Jumala sõnumi edastamisel. Birgitta ei piirdunud ainult oma kriitilise sõnumi väljendamisega, vaid tõestas oma sõnumi ehtsust ja olulisust oma enda käitumise ja valikutega.

Arvan, et käesolev uurimus andis osalise vastuse minu küsimusele Birgitta imetegude kohta. Oma piiratuses eeldasin, et imeteod on n-ö käega katsutavad ja neid on võimalik faktide alusel kontrollida. Kuid kui mõelda veidi laiahaardelisemalt, siis imetegu ei ole ainult füüsiliselt kontrollitav asi, vaid nagu Elmar Salumaa oma „Süsteematilise teoloogia käsiraamatus“ (Salumaa 2008: 98) annab definitsiooni imele ja imeteole, on ime ja imetegu nähtus või kogemus, mis äratav imetlust ja panevad meid imetlema kõike seletamatut. Minu jaoks on Birgitta visioonid imetlust väärivad, sest ehkki sõnumi sisu on neis visioonides küll korduv, on Birgitta oma vaimuanniga pannud need sõnumid kirja hämmastava värvikuse ja detailirohkusega. Lisaks avaldab muljet tema isikupärane ja uudne lähenemine oma kloostrikorra loomise soovile – luua klooster, milles teeniksid ühes nii mungad kui nunnad ja juhiroll oleks naissoost abtissil, kellele alluks ka meeskloostri eestseisja.

Birgitta pühalikkusele (millele ei ole kahtlust tema karskuse täieliku vooruslikkuse taotluse ja kirgliku usu tõttu) annab kinnituse ka tema komekordne pühakuks kuulutamine erinevate paavstide poolt. I kord kuulutati Birgitta pühakuks aastal 1391, II korda kuulutati Birgitta pühakuks 1.07.1419 paavst Martinus V poolt ja III kord paavst Johannes Paulus II poolt aastal 1999.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli soov saada selgust Birgitta imetegude, nende sisu ja ajaloolise paikapidavuse kohta valitud allikmaterjalis „The Revelations of St. Birgitta of Sweden: Volume I: Liber Caelestis“, raamatutes I-III. Samuti soovisin kummutada väite Birgitta pühakukskuulutamise mitteõiguspärasusest.

Bakalaureusetöö raames uurisin Birgitta „Taevaste ilmutuste“ raamatute I-III põhjal visioone, nende ülesehitust ja neis sisalduvaid viiteid imetegudele. Uurimuse viisin läbi kolmes osas. Esmalt vaatlesin lühidalt Birgitta ajastule omast üldist religioosset maailmapilti ja naiste positsiooni keskaegses religioosses kontekstis. Järgnevalt peatusin lühidalt keskaegsete visionääride üldiseloomustamisel. Järgnev peatükk keskendub Birgitta elule, tema kutsumusele ja tema sõnumitele. Mahukaim peatükk selles töös on Birgitta „Taevaste ilmutuste“ raamatute I-III visioonide lähem vaatlemine ja neis uurimustöö eesmärgis toodud sõnumi leidmine.

Uurimuse käigus selgus Birgitta visioonide laiahaardelisus ja neis sisaldav informatsioon imede tõlgendamiseks. Imeteole tänapäeva mõistes (kus tõestus on nõ füüsiliselt tuntav) vasteid ei ole, kuid lähemal vaatlusel siiski on Birgitta visioonide raamat imelisusele vastav, nii oma värvikuse kui ka sõnumi tõsidusega. Birgittat on kirjeldatud kui Rootsi esimest naissoost kirjanikku ja selle tiitli teenib ta auga välja. Visioonid on oma väljenduses küll lihtsad, kuid mahukad ja värvikalt detailirohkeid, kujutades elu igapäevaseid olukordi ja sündmusi tavamõistusele täiesti unikaalses kirjelduses.

Lisaks andis käesolev töö ka vastuse minu kahtlusele Birgitta pühakuks kuulutamise õiguspärasusele.

Kokkuvõtteks võib öelda, et käesoleva allikmaterjali põhjal oli Birgitta Jumala Vaimust juhitud, tema tegevus ja tugevus väljendusid tema väga heas inimese tundmises, tema visioonides ja kires oma ülesande täitmisel.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. **Andersson**, Aron. Birgitta Pühak ja prohvet. Tallinn: Umara, 1995
2. **Brown**, Peter. Pühakute kultus kristluses. Tallinn: Kunst, 2002
3. **Dinzelbacher**, Peter; **Hogg**, James Lester (koostajad). Kristlike ordude kultuurilugu. Tartu: Johannes Esto Ühing, 2004.
4. **Fanous**, Samuel. Becoming the Theotokos: Birgitta of Sweden and Fullfilment of Salvation History. Motherhood, Religion and Society in Medieval Europe 400-1400. Essays presented to Henrietta Leyser. Ed. Conrad Leyser and Lesley Smith. Ashgate: University of London, 2011, lk 251-280
5. **Furuhagen**, Hans. Furstinnan av Närke som Blev Heliga Birgitta. Värnamo: Norstedts, 1990
6. **Jelsma**, Auke. The appreciation of Bridget of Sweden (1303-1373) in the 15th century. Women and Men in spiritual culture, XIV-XVII centuries. A. Meeting of South and North. Ed. E. Schulte van Kessel. Gravenhage: Netherlands Government Publishing Office, The Hague Staatsuitgeverij, 1986, lk 163-175
7. **Jörälv**, Lennart. Püha Birgitta: reliikviad ja imeteod. Tallinn: Kirjastus Kunst, 2006
8. **Laanpere**, Maris. Visionääride võim ehk mõningaid aspekte naismüstika teemal XIII-XIV sajandi kontekstis. Tartu: Usuteaduslik ajakiri, 1/2008, lk 44-65
9. **Le Goff**, Jacques. Keskaja inimene, Tallinn: Avita, 2002

10. **Morris**, Bridget. St. Birgitta of Sweden. Studies in Medieval Mysticism. Volume I. Woodbridge: The Boydell Press, 1999
11. **Nieuwland**, Jeannete. Motherhood and sancity in the life of Saint Birgitta of Sweden: in insoluble conflict?. Sancity and Motherhood. Essays on Holy Mothers in the Middle Ages. Ed. Anneke B. Mulder-Bakker. New York: Garland Publishing, 1995, lk 296-329
12. **Rajamaa**, Ruth. Pirita Peegeldused. Püha Birgitta raamat. Tallinn: Pirita klooster, 2006
13. **Rajamaa**, Ruth. Püha Birgitta elutee. Eesti Teadusliku Seltsi Rootsi aastaraamat, 2006, lk 9-21
14. **Ruut**, Riina. Bingeni Hildegardi Ordo virtutum: Vooruste mäng. Tartu: Härmametsa Talu kirjastus, 2004
15. **Salumaa**, Elmar. Süstemaatilise teolooga käsiraamat. Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut, 2008
16. **Searby**, Denis; **Morris**, Bridget. The Revelations of St. Birgitta of Sweden: Volume I, Liber Caelestis, Book I-III, New York: Oxford University Press, 2006
17. **Setälä**, Päivi. Keskaja naine. Tallinn: Huma, 1999
18. **Vauchez**, André. Pühak. – Rmt: Le Goff, Jacques (koost.), Keskaja inimene. Tallinn: Avita 2002, lk 318-351
19. **Voaden**, Rosalynn; **Volf**, Stephanie. Visions of My Youth: Representations of the Childhood of Medieval Visionaries. Gendering the Middle Ages. Ed. Pauline Stafford and Anneke B. Mulder-Bakker. United Kingdom: Blackwell Publishers, 2001, lk 134-154

SUMMARY

SAINT BIRGITTA'S VISIONS AS MIRACLES

Kristina Viira

When reading the book about Saint Birgitta (ak.a. Bridget of Sweden), Lennart Jörälv *„Püha Birgitta: reliikviad ja imeteod“*, I found that the authors' written text created a lot of doubts and questions about the miracles of Saint Birgitta and the legality of confirming her a saint. Indeed, this book often hints on her miracles, but their content and historical accuracy hasn't been explained. It also seemed to me that the rules of declaring someone saint were violated. It allowed me to think, that it was largely a political decision of the community to obtain economic benefits.

Despite the fact that Saint Birgitta is widely addressed in the rest of the world, it's not easy to find any materials about her in Estonian. Although Pirita monastery has an important role in the Estonian church history, it hasn't increased the interest in Birgitta's person and her Order. That's why there is so little Estonian literature about Bridget of Sweden. Three books about the monastery of Pirita have been issued, which were related to Saint Birgitta. All the articles, which have been published in Estonian language, reflect her biography and her connection with monastery of Pirita.

The biggest challenge in this study was my lack of foreign language skills and that's why it was quite difficult to find different materials related to Saint Birgitta. The work revealed that to reflect this topic in depth, it is imperative to know Latin language, as Bridget's revelations and biographical books are written in Latin, like *“Sancta Birgitta. Revelaciones”* and *„Vita“* which is her written biography prepared by her confessors for the canonization.

The aim of this bachelor thesis was to get clarity about Birgitta's miracles, their content and historical accuracy according to selected source material "The Revelations of St. Birgitta of Sweden: Volume I: Liber caelestis" Books I-III. I also wanted to challenge the claim that Birgitta was declared saint legitimately.

During this bachelor thesis I studied „The revelations of Saint Birgitta“ Books I-III about visions, their structure and references to the miracles. The study was carried out in three stages. First I looked briefly the general religious worldview of Birgitta's era and the position of women in medieval religious context. Next I stopped briefly on general characterization of medieval visionaries. The following chapter focuses on Birgitta's life, her calling and her messages. The largest chapter in this thesis is the closer observation of her visions and messages in „The revelations of Saint Birgitta“ Books I-III.

The study revealed the broad scope of Birgitta's visions and the information in them for interpreting miracles. There are no matches for miracles in the modern sense (where proof is so-called physically felt). However, on closer inspection the book on Birgitta's visions is corresponding to incredibleness, as well as it's colors and seriousness of the message. Saint Birgitta has been described as the first Swedish female writer and she earns that title with honor. Her visions are simple in their expressions, but voluminous and colorfully detailed, describing everyday life situations and events in completely unique point of view.

In addition, this work gave an answer to my doubt about the legitimacy of declaring her a saint.

All in all, it can be said, that according to the source of this material, Birgitta was led by the Spirit of God. Her actions and her strength were expressed in her good knowledge of a person, her visions and her passion of her task.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kristina Viira (sünnikuupäev: 06.12.1970)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose Püha Birgitta visioonidest kui imetegudest,

mille juhendaja on Marju Lepajõe,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 10.05.2013